

ESTA NEWS

4 | 2017

Harald Thedéen
1923–2017

Publikation för medlemmar i Svenska Stråkläraryrket.
Ansvarig utgivare: Päiviikki Wirkkala-Malmqvist
Redaktör: Fredrik Ström
Biträdande redaktör/annonsansvarig: Johan Falk

ESTA News
% Fredrik Ström
Ola Hanssonsgatan 4, 4 tr.
112 52 Stockholm
estanews@estasweden.se
070-739 68 49

SSF och textförfattare har copyright på artiklar och inlägg. Återpublicering är endast tillåtet med tillstånd och angiven källa. Redaktionen förbehåller sig rätten att redigera inkommet material. Innehållet i publikationen ger inte uttryck för centrala ESTA:s åsikter.

Manusstopp
18 februari för nummer 1 2018.

Annonsstorlekar och priser (färg/svartvitt)
Helt uppslag (428 x 288 mm inklusive 4 mm utfall): 4500/3000 kronor
Helsida (218 x 288 mm inklusive 4 mm utfall): 2700/1800 kronor
Halvsida (174 x 115 mm): 1200/900 kronor
Kvartssida (85 x 115 mm) eller mindre: 900/600 kronor

Svenska Stråkläraryrket
% Sara Toftgård
Helsingborgsvägen 14
121 53 Johanneshov
sekreterare@estasweden.se
estasweden.se
Plusgiro 88 69 57-0

Ordförande: Päiviikki Wirkkala-Malmqvist
Vice ordförande: Petra Hellquist
Sekreterare: Sara Toftgård
Kassör: Johan Falk
Övriga ledamöter: Anna Arnesson, Fredrik Ström, Gabriel Szamosi och Stefan Waldemarson
Suppleanter: Haukur F. Hannesson, Jonas Müthing Baetge och Karin Olsson
Hedersmedlemmar: Kjell-Åke Hamrén, Ulla Magnusson och Lisbeth Vecchi

Medlemskap i SSF kostar 350 kronor/år för aktiva och stödande medlemmar, 100 kronor/år för pensionärer, gratis för stråkmotodiktstudenter. Bli medlem genom att betala in avgiften på pg 88 69 57-0 samt ange namn, adress, e-post, telefonnummer och instrument. Enklast görs detta via vår hemsida: estasweden.se. Medlemmarna ansvarar själva för att uppdatera sina kontaktuppgifter.

European String Teachers Association
Centralt sekretariat
Medlemssekreterare: Isabel Hahn
info@estastrings.org/www.estastrings.org
President: Bruno Giuranna (IT)
Vice president: Mark Lambrecht (BE)
Kassör: Clarien Zetsma (NL)
Övriga ledamöter: John Shayler (GB), Kristian Kolman (SI)

Framsidan
Harald Thedéen

Ordföranden 3

”Att lyfta fram alla kvinnors rättighet att bli behandlad likvärdigt med män och av män är livsviktigt.”

Harald Thedéen 1923–2017 4

Harald Thedéen, SSF:s ordförande 1984–1994 och hedersordförande sedan 2000, har gått bort.

Hur gick det sen? 10

Vad hände egentligen? Johan Falk slits mellan en Muminbok och Kulturskoleutredningen.

Stenhammars stråkkvartetter 13

”Att ta del av det samtida mottagandet av Stenhammars stråkkvartetter är ingen munter läsning.”

Wilhelm Stenhammar (1871-1927)

Stråkkvartett f-moll String Quartet F minor

(för två violiner, viola och violoncello)
(for two violins, viola & violoncello)

Partitur /Score

13

Edition KP 2003:01

SÅ HÄR I början av det nya året brukar man blicka bakåt mot det gångna året för summering, men också sjösätta sina nyårslöften både på det privata planet och förbundsplanet.

Året 2017 var ett rikt förbundsår för SSF: Stråkdagarna i Malmö i januari, årsmötet i mars i Norrköping, stråkleddarkursen med Pirkko Simojoki i samarbete med RUM, Welinprovspelning och stipendiaternas konsert i Clara Schumann-salen i juni och Per Welins nyförvärv till sin instrumentsamling – en violin av Jens Johansson som just nu spelas in av masterstudenten Mikael Lindgren och därefter kan lånas ut vid nästa provspelning i vår. Vi ska inte heller glömma bort arvet från vår stödmedlem Birgitta Fredricsson; här är styrelsens tanke att använda avkastningen av de placerade pengarna till resestipendier till våra medlemmar! Vi hann också med ett mycket uppskattat höstmöte i Kungliga Musikhögskolans nya, fina lokaler då Stefan Lindholm och John Huber delgav sina visdomar om instrumentvård respektive instrumenthistoria.

Det som nog kommer att få oss att minnas året 2017 är dock Metoo-rörelsen, som inte lämnar någon oberörd. Att lyfta fram alla kvinnors rättighet att bli behandlad likvärdigt med män och av män är livsviktigt. Att kunna arbeta i fred, utan rädsla för trakasserier på grund av kön, etnicitet, religion eller sexuell läggning ska vara en SJÄLVKLARHET i en demokrati som Sverige, men ändå återstår så mycket att göra! Som musiklärare med elever i alla åldrar har vi en skyldighet att tänka igenom vårt eget agerande på ett fördjupat sätt. Som lärare befinner vi oss i en maktposition gentemot elever, och denna får inte missbrukas. Många moment i utläringen av instrumentteknik kräver en närkontakt, vilket tydligt och öppet ska förklaras för både elever och föräldrar så att vi tillsammans kan hitta

en trygg och behaglig studiemiljö för alla. Det vore väldigt synd om Metoo-rörelsen gör att vi inte längre vågar röra varandra i rädslan att bli missförstådda. Både män och kvinnor ska kunna utföra sitt yrke i trygghet och lita på den gemensamma värdegrunden som svensk demokrati står för.

Hur blev det då med era nyårslöften? Jag brukar glömma att ge några just då när det gäller i den allmänna festyran. Jag skulle nog hellre kalla mina löften ”dagslöften”. Dessa ger jag varje kväll, och då minskar brytfrekvensen kolossalt: i morgon ska jag vara mig själv, jag ska vara ärlig – i den mån det går, jag ska be om ursäkt direkt och jag ska använda mindre plast. Det är lättare att ta en liten bit i taget, mera tillåtande mot sig själv och alla andra istället för att ställa stora krav och falla hårt gång på gång.

SSF har betydligt enklare att hålla sina nyårslöften: årsmötet i Stockholm blir 3–4 mars, nedräkningen till Stråkdagarna 2019 har redan börjat på vår hemsida (estasweden.se), Welinstipendier och instrumentlån ska provspelas (preliminärt i slutet av april, men följ informationen på hemsidan) och förslag till kandidater till Ingrid och Per Welins pedagogpris kan lämnas till sekreterare@estasweden.se. Den europeiska kongressen blir på Malta 10–14 april, men redan 9 april ger Géza Szilvay en gratis Colourstrings-dag för ditresande – glöm inte att anmäla er innan januari slut för att få ”early bird”-rabatten. Sverige representeras av cellisten Peter Schöning, och violinpedagogen Eva Belvelin kommer också att finnas bland föreläsarna.

För att alla dessa SSF-aktiviteter ska kunna genomföras går det åt mycket arbete och tid av dem som jobbar ideellt i styrelsen. Jag vill tacka våra fantastiska styrelseledamöter Petra, Johan, Fredrik, Sara, Stefan, Anna och Gabriel, suppleanterna Karin, Jonas och Haukur, revisorerna Ulla och Peter samt valberedningen Eva, Kalle och Michaela.

Ett eget stort tack till vår Per Welin, som på sitt alldeles speciella sätt har fått SSF att ”lyfta sina vingar”!

SSF vill också med stor tacksamhet och värme minnas den avlidne hedersordföranden Harald Thedéen.

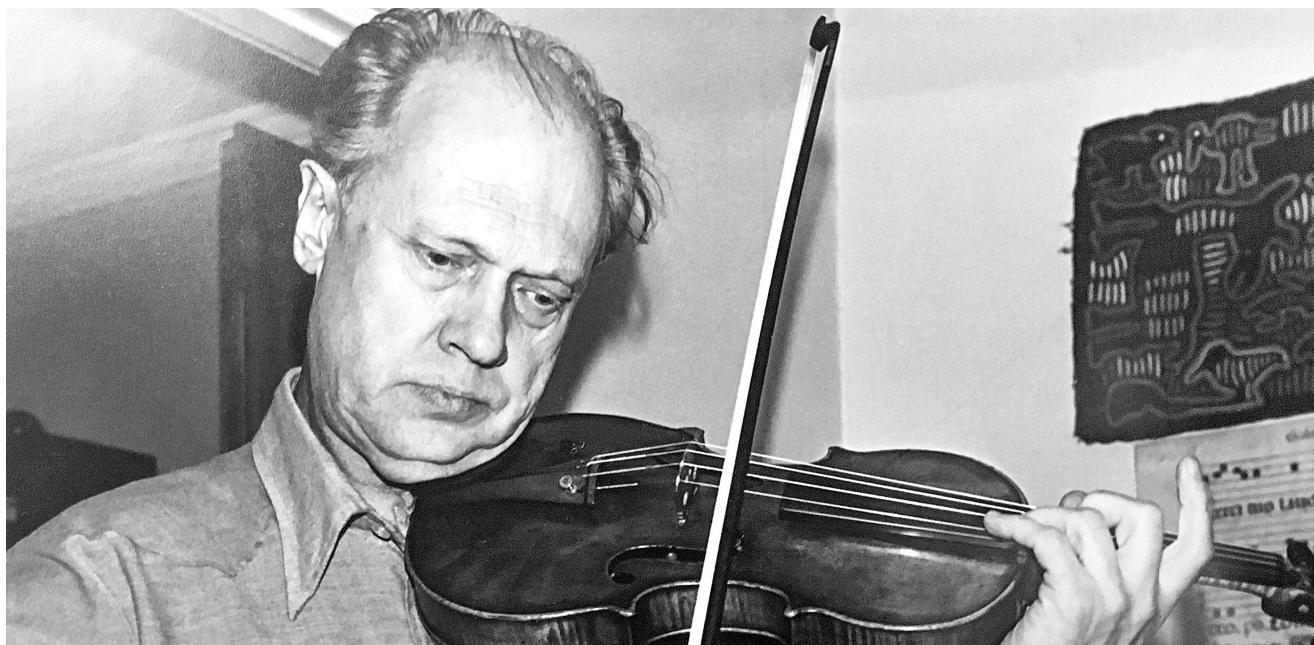
Och sist men inte minst, tack alla ni fantastiska medlemmar som ställer upp när det behövs, bekräftar vårt arbete och ÄR förbundet.

God fortsättning 2018

Päivikki Wirkkala-Malmqvist
ordforande@estasweden.se

Harald Thedéen 1923–2017

Svenska Stråkläraryrkesförbundet hedersordförande Harald Thedéen har avlidit.

När jag nås av beskedet om Harald Thedéens bortgång skjuter många bilder upp i mitt minne. Det är ljusa bilder som kommer över mig, exempelvis hur han och jag en vårvinter för många år sedan sitter på ett kafé i Salzburg och äter långfrukost, och hur han – med den ungdomliga entusiasm som ofta kom över honom när han talade om violinspel och pedagogik – berättar om ett föredrag han nyligen hade hört. Det var den amerikanska violinisten Sylvia Rosenberg som hade talat om den högre violinundervisningens mål och medel. Och Harald var tagen av hennes idéer. Det var hans bestämda mening att hon var något mycket viktigt på spåren som också medlemmarna i Svenska Stråkläraryrkesförbundet kunde ha glädje av att orientera sig i. Så vitt han visste skulle det med tiden dyka upp ett referat av hennes föredrag. Då skulle han omgående se till att jag fick en kopia, så att kärnan i Rosenbergs föredrag kunde spridas och bli föremål för diskussion i en större krets också hemma i Sverige. Att idéerna skulle diskuteras i de olika fora där han själv var verksam, på Musikhögskolan och annorstädes, var en självklarhet. För det var sådan han var, Harald. Ett samtal med honom om violiner, violinspel och violinpedagogik blev till lustfyllda seminarier, där hans stora vetande och unika berättarförmåga tog med deltagarna på långa resor i tiden, bland 1800- och 1900-talens stora föregångare inom violinkonsten.

De som aldrig fick förmånen att på nära håll se denna sida hos Harald kan sannolikt inte göra sig en föreställning

om bredden och djupet i hans kunskap om violinspel, berömda violinister och pedagogfältets olika infallsvinklar. Ingenting som hade med violinspel att göra var för litet för honom. Det mesta skulle undersökas, testas och diskuteras. Och ändå var det inte bara i violinernas underbara värld han kunde göra sig gällande, för han var en i ordets

Kjell-Åke Hamrén

klassiska mening bildad person. Bildkonsten och arkitekturen, för att nämna blott två områden, stod honom också nära, så nära att jag emellanåt inte kunde göra annat än häpna över hans konstnärliga och kulturella bredd.

När Harald några år in på 1990-talet skulle avgå som Stråkläraryrkesförbundets ordförande, och jag skulle bli hans efterträdare, var det en självklarhet för honom att han skulle följa med mig på min första internationella kongress, så att han personligen kunde introducera mig för dem jag skulle komma att samarbeta med. Jag kan ännu erinra mig min omedelbara reaktion, att det väl ändå inte skulle vara helt nödvändigt, att jag nog skulle klara mig på egen hand. Men snart nog insåg jag att hans omsorg inte hade något med min eventuella förmåga att klara mig själv att göra. Nej, det var en hederssak för honom. Han ville följa med för att göra en "överlämning", så att det kommande uppdraget skulle bli lättare för mig.

Ja, tänk så rätt han hade. Jag har många gånger tänkt tillbaka på just den gesten. Det var för övrigt då, i Salzburg,

som hans och min sedermera mångåriga "seminarieserie" uppstod. Vi hade därefter ett kontinuerligt samtal under en lång följd av år. Om violiner, violinpedagogik och violinspelets historia.

Med Haralds bortgång sluts en epok inom den svenska violinpedagogiken. Inte så att hans idéer om violinspel går förlorade. För det gör de naturligtvis inte. De lever och utvecklas vidare genom hans många elever. Men på samma sätt som Charles Barkel och Sven Karpe före honom, var han en lärare som själv bar den epokgörande fransk-belgiska traditionen direkt från källan. Och på det sättet är också hans eget bidrag till den professionella utvecklingen av violinpedagogiken i vårt land epokgörande.

Vi minns vår hedersordförande med stor ödmjukhet och tacksamhet. Vila i frid Harald!

Kjell-Åke Hamrén

ordförande i Svenska Stråkläraryrkesförbundet 1994–2002

Det är med stor sorg jag tar emot beskedet att Harald Thedéen har gått ur tiden.

Harald var, ända sedan jag inledde mina studier på Kungliga Musikhögskolan i Stockholm 1991, en viktig person i mitt liv. Jag skulle egentligen bara ha Harald som lärare under mitt första år, men det blev fem studieår och vi behöll kontakten till efter hans 90-årsdag. Jag tänker med glädje på att Harald och hans fru Gunnel tog sig tid att resa till Finland för mitt bröllop, och det var fantastiskt att tillsammans med flera av Haralds tidigare studenter fira hans 80-årsdag i Grünwaldsalen i Stockholms Konserthus.

Generositet och engagemang, både i profession och som person, är ord som kommer för mig då jag tänker på Harald. Han hade en fantastisk förmåga att se varje student som någon som kommer att lyckas otroligt bra. Mitt intryck är att han såg bara vars och ens möjligheter, inga oöverbinnerliga hinder. Han skapade en gemenskap i sin violinklass, som för mig var väldigt fin att få vara del av. Under middagar för hela klassen hemma i Sollentuna bjöds vi på mat och filmer med Jascha Heifetz och David Oistrach. Mitt intresse för forna violiniststjärnor var omoget nog inte så stort på den tiden – desto större är min tacksamhet nu för att ha blivit utsatt för det och berikats av det!

Haralds inställning och entusiasm inför sin uppgift – att lära oss studenter musik och violinspel, men också ett ansvarstagande för studentens personliga utveckling – är något jag inspireras av och gärna vill efterlikna i min egen pedagogiska gärning. För mig var det ovärderligt att känna Haralds stöd och engagemang för min musik och för min person. Ett engagemang som jag minns en gång tog sig

uttryck i att jag upplevde Harald som mer nervös än jag inför en konsert (där alltså jag skulle spela, inte Harald!) – vilket också det hjälpte mig. Ett stöd som kändes genuint eftersom det var grundat i hans stora intresse för konst och musik i olika former. Men framför allt ett stöd som kom ur hans generösa hjärta!

Stockholm i december, 2017

Cecilia Zilliacus

violinist, lektor vid Kungliga Musikhögskolan i Stockholm

FOTO: MIA MARIN

Harald Thedéen

Beskedet om Harald Thedéens bortgång var knappast oväntat, vilket inte betyder att tomheten och sorgen är mindre påtaglig. Dock lever de ljusa minnena av honom, och nog kan man säga att han hade ett enormt rikt och fullödigt 94-årigt liv i musikens tjänst, med hustrun Gunnel och de fyra sönerna som bas i tillvaron. För mig personligen var Harald, under de kanske viktigaste tio åren av mitt liv, en oerhört betydelsefull person. Under de fem år jag studerade för honom på Kungliga Musikhögskolan var han tveklöst den viktigaste människan för mig, utanför min familj. Han var en så genuint varm och generös person, man kunde vända sig till honom i vilken situation som helst för att få råd. Han var så mycket mer än en lärare: en mentor, en extrafarfar. Han brukade säga att ”jag hjälper er gärna med allt, utom engagemang och bostad”. Och så var det, även om han säkerligen hade ett finger med i spelet vad gäller ett och annat engagemang också... Harald var full av historier som han gärna delade med sig av. Inte bara lustiga anekdoter, utan historier med djupa bottenar, som gjorde stort intryck på oss ungdomar. Med Harald som guru i våra liv lärde vi oss inte bara att spela fiol, utan faktiskt vad det innebär att vara människa.

Harald Thedéen kom in i mitt liv då jag var tio år och hade lyckan att fem somrar i rad delta i hans sommarkurser på Biskops-Arnö folkhögskola. Inte nog med den stora violinistiska utveckling vi alla genomgick under kursernas två veckor, vi fick också möta andra begåvningar från hela landet med samma intresse och nyfikenhet. Haralds storartade pedagogiska ådra hade nog sin grund i ett fantastiskt öga just för att upptäcka talanger – men talangerna upptäckte också honom, och de allra flesta gick senare vidare för honom på Musikhögskolan. Jag ska här inte ens försöka beskriva hans pedagogik, men som jag ser det var en av styrkorna att han, när han såg att en student kunde arbeta självständigt och hade egna starka konstnärliga idéer, så att säga ”lät den hållas”. Han tryckte aldrig på sin egen uppfattning och var så prestigelös att han vid ett tillfälle, när vi hade varit oense om ett repertoarval, bad om ursäkt och erkände att jag hade haft rätt. Haralds undervisning var helt anpassad till den enskilda elevens behov. Han var också en mästare i att se ens personlighet och hur långt han kunde gå i sin kritik. Ett lysande pedagogiskt grepp jag minns är när jag en gång hade gjort ett mindre lyckat framträdande vid en elevkonsert på Musikhögskolan. Dagen efteråt hade vi lektion, och han inledde med orden: ”Du spelade INTE bra igår!!!” (vilket var helt sant). Naturligtvis inte roligt att höra, men han visste mycket väl att jag kunde handskas med kritiken och att den skulle få rätt effekt. Ett par dagar senare skulle jag nämligen spela samma stycke vid en viktig stipendieprovspelning. Jag stängde in mig, övade långsamt och metodiskt, spelade betydligt bättre vid provspelningen och vann stipendiet.

Harald var en arbetsnarkoman av stora mått. När jag började för honom på Musikhögskolan hade han precis gått i pension från sin tjänst i Filharmonikerna. Hur han fick ihop sitt liv när han även hade denna tjänst begriper jag bara inte. Det berättas om hur han kunde ge en lektion före

dagens orkesterrepetition, för att efter densamma hasta till Musikhögskolan för tre–fyra lektioner till... Lägg därtill ovan nämnda sommarkurser, juryuppdragen vid Kungliga Musikaliska Akademien, Järnåkerstiftelsens styrelse, ordförandeskapet i SSF, privatelever och mycket annat... Men – ofattbart nog lyckades han alltid stänga ute denna ständiga stress från lektionsrummet. Därinne rådde alltid ett lugn, han gav sig alltid tid till att diskutera det som behövde diskuteras och drog så gott som alltid över ordentligt på lektionstiden, hur upptagen han än var efteråt.

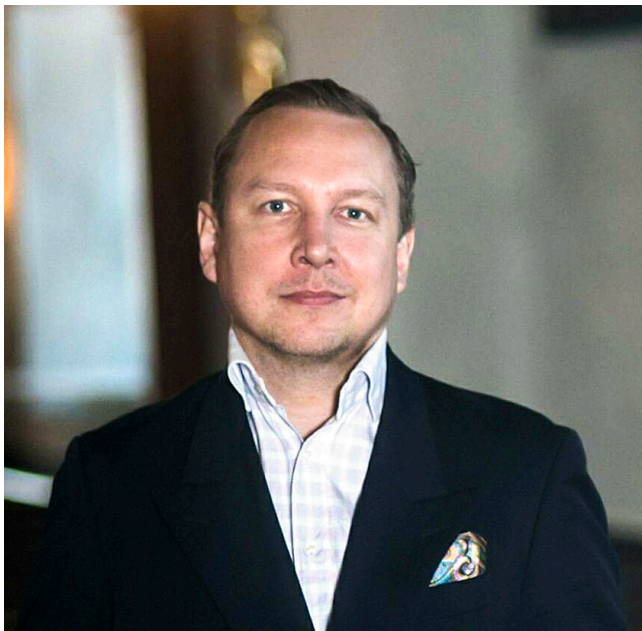
En av de mest fascinerande aspekterna av Harald var hans bredd och stora bildning. Han var en äkta renässansmänniska och visade alltid på paralleller med andra konstarter – han kunde jämföra en långsam Bachsats med fasaden på ett ornamenterat barockpalats. Han hade studerat måleri för Isaac Grünewald och tog oss med både till Nationalmuseum och Moderna museet. Möjligen hade han inte alltid total förståelse för den modernaste konsten. En underbar episod upplevde jag en gång på Prins Eugens Waldemarsudde, då han gick fram och med foten föste undan ett hopprep som låg i en hög på golvet. Personalen blev inte glad – det visade sig att det var en installation...

En av de sista höjdpunkterna i Haralds liv, innan han 2005 drabbades av den stroke som berövade honom talförmågan och förmörkade hans sista år, måste ha varit den konsert/mottagning som anordnades till hans ära i samband med 80-årsdagen. Att bli firad och hyllad på sin gamla arbetsplats Konserthuset, med familj och vänner i salen och många gamla elever på scenen måste ha varit en stor upplevelse. Lyckligtvis blev konserten filmad och är ett härligt minne av en älskad lärare.

Tobias Ringborg
violinist och dirigent

FOTO: RYAN GARRISON

Mina minnen av Harald Thedéen sträcker sig 32 år bakåt i tiden. Det var då som jag för första gången fick träffa denne mycket specielle professor. Det kändes just så, då jag var i tolvårsåldern, som att han var en personlighet med en professors blick. En vis man som bar på mycket kunskap. Den sommaren, 1985, blev för mig en rivstart på en resa mot det jag skulle komma att ägna mitt liv åt: violinen och den klassiska musiken.

När jag några år senare, efter att kontinuerligt ha träffat Harald på somrarna, började på Kungliga Musikhögskolan så visade han åter prov på sin stora psykologiska och pedagogiska förmåga. Han varvade upp, och den undervisning som han hade visat prov på under sommarens kurser var nu av en ännu mer raffinerad sort. Han kunde möta ett barn med de behov av kunskap man har då. Han kunde även guida en student vidare ända fram emot solistdiplom, med allt vad det innebär i engagemang från både lärare och student.

Tolv år av regelbunden undervisning fick jag av Harald, och jag skriver "fick", för jag tycker att det är att betrakta som en gåva med tanke på allt annat han också hade runt sig i sin gärning (tjänsten i Filharmonikerna, KMH och alla studenter, ESTA, kammarmusikprogrammet vid Mälardalens högskola i Västerås). Mitt i detta var han alltid fokuserad på det vi skulle arbeta med, och ju mer tid jag som student behövde desto mer fick jag. Under mina förberedelser inför att söka Musikhögskolans diplomutbildning ringde han för att se till att jag övade. (Det gjorde jag, men det var mycket hans förtjänst).

Ett minne har särskilt etsat sig fast, och det kommer från den sista våren ihop på Musikhögskolan. Jag har ofta tänkt på det i och med mitt uppdrag som en av de konstnärliga ledarna för konsertserien på Prins Eugens Waldemarsudde. Jag hade som vanligt förberett mig

för lektion och gick upp för trappan till hans undervisningsrum på Musikhögskolan i det så kallade A-huset. Han mötte mig i dörren precis innan jag knackade på: "Du behöver inte packa upp. Vi ska ut en sväng och åka bil." Vi satte oss i bilen, och han pratade mycket om dess tekniska egenskaper. "Vart är vi på väg?", undrade jag efter en stund (för han var inte den som flyttade undan en lektion så där bara – tvärtom). "Vi ska på museum", svarade Harald. "Vi ska se konst." Just den våren hade vi ägnat Mozarts fjärde violinkonsert mycken möda, och den ville inte lyfta. Jag kämpade. Väl inne på museet sa Harald: "Se på ramverket, penseldragen, se färgerna. Det är det här som vi musiker ska förmedla. Vi ska skänka lyssnaren bilder. Konstnären berättar genom bilder, diktaren genom poesi och vi, vi måste använda tonerna för att levandegöra allt det du ser här." Endast en mycket skicklig pedagog och humanist använder kunskap på ett så begripligt vis som Harald gjorde, och detta museibesök gjorde ett outplånligt intryck på mig. Det sammanfattar också väl Haralds arbetssätt: att utgå från något konkret för att uppnå ett högre mål. Jag tänker varje dag på hans ord i olika sammanhang då jag spelar.

Tack käre Harald för att du fanns och för allt du gav.

Anders Lagerqvist

violinist och konstnärlig ledare

Sommarkurs för unga stråkmusiker

Sommarkursen 2018 ("Kallkursen") kommer att hållas 23 juli – 4 augusti i Musikkonservatoriet Faluns lokaler, med inkvartering och helpension i det närliggande vandrarhemmet Falu Fångelse. Lärare är Ulla Magnusson, Yvonne Persoon och Åsa Wirdefeldt. Pianister och unga violinpedagoger assisterar vid instuderingen.

Kursen är avsedd för unga violinister och altviolinister upp till 18 år (födda 2000 eller senare) med utpräglad talang för instrumentet. Deltagarna uttas efter provspelning som anordnas i Göteborg och Stockholm. Kursavgiften om 6 000 kr inkluderar undervisning och helpension, men inte resekostnader. Den som till höstterminen 2018 blir antagen till musikhögskola kan tyvärr inte beredas plats på kursen.

Sista ansökningsdag:

1 mars 2018

Ansökningsblankett kan rekvideras per e-post från britta.alsterman@gmail.com. Information om kursen lämnas även på telefon 08-80 06 79 (Britta Alsterman).

Musik – samhörighet – utveckling

– ett samtal med Harald Thedéen

Med anledning av Harald Thedéens bortgång återpublicerar vi här den text som **Sören Jansson** skrev i förbundets medlemstidning Stråkbulletinen i samband med att Harald skulle avgå som ordförande i Svenska Stråkläraryrket 1994.

FÖR OSS SOM känner honom närmare är Harald Thedéen både tidlös och otidsenlig på samma gång. Tidlös för att han lever och verkar i nuet. Otidsenlig för att hans pedagogiska arbete avser individen, satt i ett större perspektiv.

På 40-talet gick Harald samtidigt på arkitektlinjen och Musikhögskolan. Musiken tog så småningom överhanden, men det starka intresset för konst och andra kulturyttringar håller han hela tiden aktuellt i sin undervisning. Ett omistligt stöd har han i sin hustru Gunnel, det var de facto hon som aktivt medverkade till att Harald sökte till Musikhögskolan.

Sven Karpe hade 1969 uppmontrat Harald att söka som lärare till Musikhögskolan. Harald blev timlärare och fyra år senare, när Sven lämnade Musikhögskolan, prövade Harald till den tjänst som han innehaft till sin pensionering. Sedan dess är han åter timlärare med tio elever på sitt ansvar.

Sören Jansson

Ett samtal med Harald Thedéen om hans liv som musiker och pedagog kretsar helt kring andra människor och deras betydelse för honom. Det känns svårt, men också fel, att försöka åstadkomma en kronologisk redogörelse för Haralds musikaliska och pedagogiska gärning. Här följer i stället ett antal axplock ur vårt samtal, som i ständig pendelrörelse längs tidsaxeln associerar och sammanbinder dåtid och nutid.

Jag vände blad åt Sven Karpe i kyrkan i Nyköping, hemstaden. Sven koncentrerade sig kolossalt inför uppgiften. Jag var imponerad, jag hade ju bara spelat och spelat. ”Du kan komma och ta lektioner, herr Vändblad”, sa han. Lektioner blev det sedan i hans takvåning vid Mälartorget i Stockholm.

Jag lärde mig sats- och gehörslära för en organist i Skeppsholmskyrkan. Han svor så ånglarna skakade när jag skrev fel.

På ”Ackis” gick jag för Charles Barkel. Det var fantastiskt, äntligen trivdes jag bland musiker. Stipendier räckte till Bryssel och Arthur Grumiaux.

Konsertföreningen 1953. Ett par, tre år i andra fiol. Den tiden var underbar. Att få lära känna musiker inifrån orkestern, att få grunden till en riktig orkestersyn där alla stämmor är lika viktiga och en början till att älska kammarmusiken. Sedan blev det första fiol och 36 år i orkestern.

Birgitta Nordenfeldt ringde: ”Kan du vikariera på min musikskola?” Det blev en salig blandning av möjligheter och omöjligheter. En lärorik, men jobbig åttaårsperiod, med 6-åringar, ungdomar och 57-åriga ingenjörer. Satte ihop ensembler med vad som fanns, en cello med en sträng,

pinnar och brädor för rytmiska försök. En röd tråd var att samspelet/samarbetet ska föda lusten att spela.

Musiken är ordlös och går genom känslolivet, det ogripbara, men även intelligensen och sakligheten. Därför blir musiken på sätt och vis den högsta formen av immateriellt samarbete. Det har alltid varit stimulerande med stora utmaningar, så kallade "omöjliga elever".

En "antitalang", en organist, hade varit hos alla lärare. Jag satsade allt på honom. Han fick BA på sitt obligatoriska fiolprov. Fiolen sålde han dagen efter, men målet var nått. En annan elev, en flicka som hade svårt för sig, fick A! "Är det hon? Vad har du gjort?", frågade lärarkollegerna. Hon blev pedagog och lyckades.

Arbetade samtidigt i Filharmonin. Först morgonlektioner klockan åtta, sprang till Konserthuset till tio och sedan Musikhögskolan igen på kvällen. När jag kom hem var jag ibland stressad. Sprang runt huset några varv. Grannarna undrade: "Hur mår Harald?". Men jag var en lycklig människa, spelade även en del solo och kammarmusik. Samvaron i Filharmonin var härlig och kontrasten mot undervisningen på Musikhögskolan stimulerande. Att få arbeta med musikungdomar kändes meningsfullt och viktigt. Alla är inte genier, men tolv diplomander blev det.

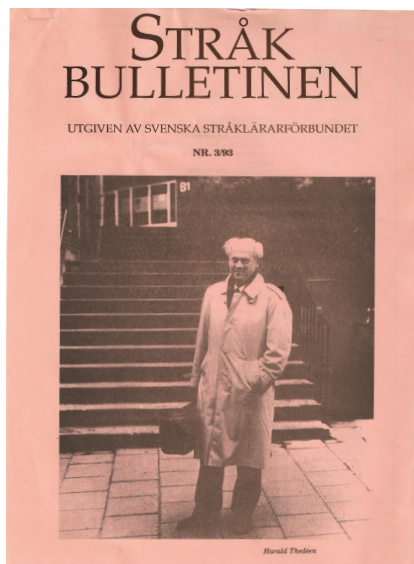
Andra orkestrar, ja: Kammarorkestern 1953, Musica Nova, Filharmonins kammarensemble.

Gregor Paulsson, professor i konsthistoria, gav mig starka impulser: miljö – människa – samhälle, grunden för det som skapas i konst och musik.

I hemmet var renässansen i centrum. Konst, litteratur, musik. Pappa spelade piano, kompede mig på allt.

Pedagogiken öppnar en ny sida till människan och musiken. Det handlar om att se bakom de ytliga sambanden, att analysera.

Stråkläraryrket – ja, jag var länge med, sedan slutet av 70-talet som vice ordförande och från 1984 som ordförande, då Sven avgick. Jag ser sambandet mellan musiker och pedagoger.

Stråkbulletinen nr. 3 1993, med Harald Thedéen på framsidan.

Tanken har varit att förena dem vid möten och genom Stråkbulletinen. Varje lokal region ska kunna få gemensamhet, överbrygga avstånd mellan människor, mellan orter. De internationella kongresserna 1979 och 1991 i Stockholm respektive Ingesund betraktas för övrigt av många utländska ESTA-medlemmar som de bästa. SSF har vuxit, och inriktningen måste vara att nå unga människor, de som formar framtiden.

Familjen: fyra barn och sex barnbarn. Det är underbart. Sedan är det alla elever som formar ytterligare en krets. Grunden är Gunnels stora stöd. Musiker och pedagoger, kollegor på skolan, fantastiska människor.

Jag har känt att man har behövt mig, och det är jag tacksam och stolt över. Och musiken, att få musicera, har alltid varit ett behov.

Artikeln trycktes för första gången i Stråkbulletinen nr. 3 1993. Återpublicerad med tillstånd av författaren.

STRÅKLÄGER PÅ USKAVIGÅRDEN

Uskavi (Nora) 29 juli – 5 augusti 2018

Målgrupp: Från nybörjare (minst två års studier) till alla nivåer av amatörer på fiol, altfiol, cello och kontrabas, 7–100 år. Du som har spelat förr, kom och rosta av dig! Yngre barn bör ha en vuxen med.

Innehåll: Orkester och kammarmusik i tre till fyra nivåer, instrumentundervisning och ergonomi.

Lärare: Lena Brodin, Anna Arnesson och Eva-Helena Morén – vln/vla, Lovisa Engdahl Nilsson – vcl/k-bas.

Kursavgift (undervisning): 1 600 kr

Logi: Flerbäddsrum, 1 000 kr

Mat: 1 400 kr

Anmälningavgift: Överför 500 kr till Lena Brodin, bankkonto 4395-00 450 89 i Nordea (dras från kursavgiften).

Mer information och anmälningssblankett finns på www.violinpedagog.se.

Eller kontakta Lena Brodin:

0708-24 16 95 eller lenabrodin@yahoo.se.

Anmälan senast 2 maj.

Hur gick det sen?

Johan Falk slits mellan en Muminbok och Kulturskoleutredningen.

NÄR JAG VAR liten fick jag en bilderbok som hette "Hur gick det sen?". Det var min första Muminbok, och jag gillade den skarpt. Den finns fortfarande, är översatt till flera språk och har blivit en bilderboksklassiker. Det roliga med boken var – och är – att det var utstansade hål i sidorna. Ja, redan omslagets framsida hade ett runt hål där man kunde se lite vad som väntade inne i boken. Och så var det på alla sidor i boken, hål i olika former – raka, sneda, fyrkantiga och runda. Den var på rimmad vers och handlade om Mumintrollet på väg hem från mjölkbutiken. Han stötte på det ena hindret efter det andra. Mymlan, Lilla My och de andra i Mumindalen försvann genom hålen i sidorna ut på nästa uppslag. När man vände på bladet fick man veta hur det gick sen. Men genom hålen på vänstra sidan i uppslaget, som nyss varit på högra sidan, fick man också en liten glimt av det som hade hänt på förra uppslaget, så man kom ihåg det.

Jag kom att tänka på boken och dess finurlighet när jag funderade över vad som hänt med Kulturskoleutredningen. Vart tog den vägen efter alla våra remissvar? Blev det någon proposition från regeringen? **Hur gick det sen?**

Jag letade lite på nätet, men hittade inget påtagligt. Så i stället ringde jag upp Kulturdepartementet och hamnade hos ämnesrådet Carin Khakee. Hon berättade att regeringen hade tagit fasta på ett antal av förslagen i Kulturskoleutredningen – men inte alla – och valt att arbeta in dem i budgetpropositionen för 2018. Anledningen till att förslagen ingick i budgetpropositionen, i stället för att läggas i en egen proposition (om bara en fråga), är att man på det sättet ville säkra en finansiering av förslagen.

Nackdelen med det kan vara att det inte blir så mycket ljus på de lite mer perifera frågorna i budgetpropositionen, utan att det är de stora frågorna med politiska skiljelinjer som får mest fokus och debatteras, såsom vården, skolan och omsorgen. Alla förslag kan visserligen behandlas lite mer i detalj när respektive utskott behandlar sina utgiftsområden och oppositionen lägger fram sina motförslag, men det blir ofta de "stora" frågorna som dominerar även där.

"Den 15 december avslutade riksdagen höstens arbete med statens budget för 2018. Nu är

det beslutat hur pengarna ska fördelas inom budgetens 27 utgiftsområden." Så står det på riksdagens hemsida. Till skillnad från regeringsbeslut kan riksdagsbeslut inte rivas upp av en ny regering om det skulle bli regeringsskifte efter valet i höst. Det kan bara riksdagen göra, och när det gäller budgetbeslut låter det sig knappast göras. Det är en av fördelarna med att några av Kulturskoleutredningens förslag beslutats av riksdagen, i stället för om det "enbart" hade blivit regeringsbeslut.

Vilka av förslagen ingick då i budgetpropositionen för 2018 (och är därmed även med i den fastställda budgeten för 2018, eftersom förslagen vad jag kan se har gått igenom oförändrade)? De flesta av Kulturskoleutredningens frågor ingår i utgiftsområde 17 – "Kultur, medier, trossamfund och fritid", men berör även utgiftsområde 16 – "Utbildning och universitetsforskning", som inte är Kulturdepartementets område utan

Utbildningsdepartementets, även om det är hela regeringen som står bakom alla budgetförslagen.

Under rubriken "Barns och ungas kultur" står det följande:

Statliga insatser för att stödja den kommunala kulturskolan

Kulturskoleutredningens betänkande "En inkluderande kulturskola på egen grund" (SOU 2016:69) har lämnats till regeringen och remitterats.

Utredningen innehåller en rad förslag om hur regeringens insatser kan stödja den kommunala kulturskolan och göra den mer tillgänglig i hela landet och öka likvärdigheten.

Regeringen beräknar att tillföra Statens kulturråd 10 miljoner kronor fr.o.m. 2018 för inrättandet av ett nationellt kulturskolecentrum i Statens kulturråd med uppdrag att ansvara för kunskapsutveckling, samverkan och uppföljning på området. Ett kulturskolecentrum ska vidare ha i uppdrag att fördela bidrag samt initiera och sprida forskning på området.

För att förbättra förutsättningarna att rekrytera lärare till kulturskolan föreslår regeringen även en permanent satsning på ett kulturskolekliv. För satsningen beräknar regeringen att tillföra 25 miljoner kronor för 2018 och 40 miljoner kronor fr.o.m. 2019. Satsningen innebär bl.a. bättre information om befintliga utbildningsvägar, fler utbildningsplatser, fortbildningsinsatser, och utvecklingsmedel till vissa lärosäten för att ta fram utbildningar med relevans för kulturskolan (se vidare utg. o.m. 16 anslag 2:64). Beloppen inkluderar finansiering av studiemedel. Regeringen avser att återkomma i frågan om den kommunala kulturskolan.

Ett nationellt kulturskolecentrum inom Statens kulturråd ska alltså inrättas. Det är ju ett direkt förslag ur Kulturskoleutredningen. Jag tolkar det som att där kommer ett antal av utredningens förslag att täckas in, såsom att förmedla olika bidrag, viss forskning och vissa strategifrågor.

Man ska också satsa på ett "kulturskolekliv", vad nu det är? Det är lite komplicerat att hitta i budgetförslagen, men jag läser vidare i vad som står enligt hänvisningen ovan. I utgiftsområde 16. Under rubriken "Särskilda utgifter inom universitet och högskolor" är ett av delförslagen: "Anslaget föreslås öka med 22 900 000 kronor 2018 för finansiering av kulturskoleklivet".

Jaha, nästan 23 miljoner till "kulturskoleklivet" som under 2018 ska gå till universitet och högskolor. Jag tolkar det som Utbildningsdepartementets bidrag till "kulturskoleklivet", förutom de 25 miljoner som Kulturdepartementet satsar 2018 enligt texten

ovan, och ännu mer åren därefter. Nu börjar det bli pengar!

Men vad är då "kulturskoleklivet"? Jag försöker hitta nästa hänvisning (fortfarande inom Utbildningsdepartementets utgiftsområde), och här kommer jag kanske svaret närmare:

Kulturskolekliv

För att förbättra förutsättningarna för att rekrytera lärare till kulturskolan föreslår regeringen en permanent satsning på ett kulturskolekliv motsvarande 25 miljoner kronor för 2018, och beräknar 40 miljoner kronor årligen fr.o.m. 2019. Satsningen innebär bl.a. bättre information om befintliga utbildningsvägar, fler utbildningsplatser, fortbildningsinsatser och utvecklingsmedel till vissa lärosäten för att ta fram utbildningar med relevans för kulturskolan.

Jaha, "kulturskoleklivet" verkar vara en satsning på lärare till kulturskolan och några kringfrågor. I Kulturskoleutredningen föreslogs att man ska "öppna upp kandidatexamen inom fler konstnärliga ämnen", skapa "anpassade ämneslärarutbildningar" och under rubriken "kulturskolepedagog ny yrkesexamen" inrätta en ny utbildning. Så detta är väl regeringens svar på de förslagen.

Sammanfattningsvis är det två stora satsningar i statsbudgeten för 2018: Inrättandet av ett nationellt kulturskolecentrum under Statens kulturråd samt "kulturskoleklivet" för att utbilda pedagoger för kulturskolan.

När jag tittar på oppositionens budgetmotioner, alltså det som brukar kallas skuggbudgetar, konstaterar jag att förslagen

Professor Monica Lindgren, ansvarig för Kulturskoleutredningen.

Kulturskoleutredningen

om kultur- och musikskola inte har någon framträdande roll, även om de i vissa fall nämns. *Liberalerna* menar att kultur- och musikskolan är en kommunal angelägenhet, och att det statliga anslag som infördes 2016 av nuvarande regeringen (som har kunnat sökas genom Statens kulturråd för att öka tillträdet och sänka avgifterna, och nu finns med även i budgetpropositionen) bör avskaffas för att spara 100 miljoner. Även *Moderaterna* vill ta bort det statsbidraget till kulturskolorna: "Detta är ett kostsamt och ineffektivt sätt att göra kulturskolorna mer tillgängliga [---] Stödet till de kommunala kulturskolorna bör istället utformas så att staten erbjuder stöd till kommunerna via samordning, forskning och stöd kring hur man breddar och fördjupar kulturskolornas verksamheter." *Centern* anför i sin budgetmotion att "regeringens förslag om ett kulturskolecentrum avvisas" (för att spara 10 miljoner) och vill även ta bort det ovan nämnda statsbidraget på 100 miljoner. *Sverigedemokraterna* nämner bara ordet kulturskola två gånger i sin budgetmotion i samband med förslaget om lokal kulturlots. Såvitt jag vet har inga av dessa budgetmotioner funnit stöd i riksdagen, utan budgetpropositionen röstades igenom med stor majoritet.

Ett annat förslag i Kulturskoleutredningen var att utveckla gemensamma nationella mål eller en nationell övergripande strategi för kulturskolan. Till den frågan kommer regeringen att återkomma, säger ämnesrådet Carin Khakee (det är väl det som avses i sista meningen i det första citatet ovan under "Barn och ungas kultur"). Både hur en strategi ska utformas och hur och var förslaget ska läggas fram och beslutas. Mer än att en beredning pågår kunde hon inte säga, och att ingenting är klart.

Mina tankar vänder åter till Muminboken och dess symbolik. Jag tolkar det som att det finns hål på högersidan i mitt kulturskoleuppslag, där man kan skymta en kommande övergripande nationell strategi för kulturskolan. Och i hålen på vänstersidan, om det som skedde på förra uppslaget, skymtar jag Kulturskoleutredningen, våra remissvar, regeringens budgetproposition och oppositionens skuggbudgetar. Och på själva det aktuella uppslaget ser jag riksdagens beslut om statsbudgeten 2018, med tämligen stort ekonomiskt stöd – fler miljoner än någonsin tidigare – både direkt och indirekt till landets musik- och kulturskolor i framtiden. Så det lyser nog en sol över detta bokuppslag just nu, även om vi lär återkomma till frågan "Hur gick det sen?" ☺

Webbshop: www.fiolaffaren.se

Fiolaffären
I STOCKHOLM AB

Välkommen
till vår nya notavdelning!

Vi har tagit över **Aulos musik's** notlager och kan nu erbjuda noter för alla instrument i vår butik i Stockholm. Det kommer att ta lite tid att få in dem i webbshopen, men det går bra att ringa eller maila om du söker efter något.

Tobaksspinnargatan 4, 08-668 13 15, mån-fre 11-18 & lör 11-15

STEFAN LINDHOLM

Violinbyggarmästare

Violin – Altviolin – Cello

LINDHOLMS – Moderna stråkinstrument sedan 1907

Besökstider efter överenskommelse | sales@lindholmviolins.com | www.lindholmviolins.com

Stenhammars stråkkvartetter

Föredrag hållet av professor **Bo Wallner** på den trettonde ESTA-kongressen i Köpenhamn och Malmö 1986. Medverkade gjorde också dåvarande Berwaldkvartetten (Lennart Fredriksson och Ottar Hauge, violin, Karin Dungal, viola och Bo Eriksson, violoncell), som illustrerade föredraget med kortare musikexempel och som avslutning framförde hela Stenhammars andra stråkkvartett i c-moll.

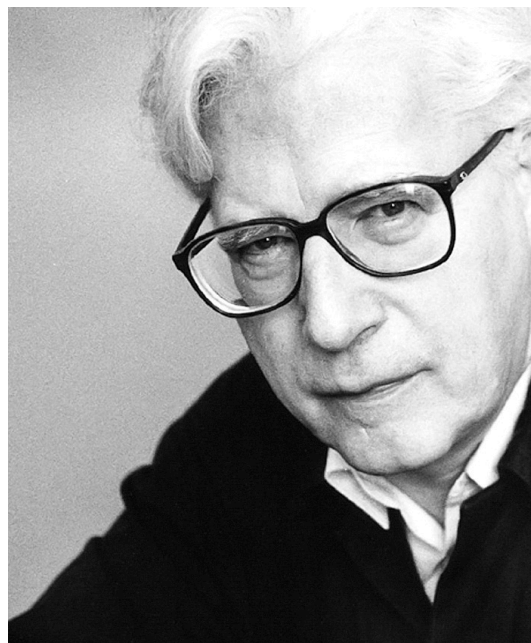
SE PÅ SVERIGES karta och tänk dig 100 år tillbaka i tiden! Vi befinner oss långt norrut i ett land där det bara finns en enda storstad (Stockholm) med ett utvecklat musikliv, ett land där järnvägsförbindelserna därtill var få och ofta dåliga. Men överallt i de små städerna och orterna fanns det människor som älskade musik och sällan eller aldrig fick möjlighet att gå på konsert.

För oss, i massmediernas tid, är det en situation som är svår att leva sig in i. För en grupp unga musiker i slutet av förra seklet var den en realitet och en utmaning. 1887 bildade den 21-årige Tor Aulin (elev till Émile Sauret i Berlin) sin kvartettensemble, och några år senare engagerade man som ständigt pianist den unge Wilhelm Stenhammar. I Stockholm kom de att i närmare 25 år ge fyra till fem kammarmusikaftnar per säsong, men den mest omfattande delen av deras verksamhet var turnéer runt om i Sverige, även i Norden. De hade en idé, som de ännu var ganska ensamma om: att sprida kammarmusiken till folket, att få även dem som bodde långt bort från Stockholm att uppleva klassikerna och romantikerna. Man gav konserter nere i Skåne, man for upp till övre Norrland, upp till de nya malmfälten – detta under stora strapatser.

Idén krävde mycken lyssnarpsykologisk klokhet, för på många ställen hade bara några få i publiken hört vare sig stråkkvartett eller professionellt pianospel, än mindre långa verk i flera satser och varierade och komplicerade i sin uppbyggnad. Till och med den lekfullaste Haydnkvartett kunde upplevas som främmande, egendomlig, tung. Om man den ena veckan gav konsert i Stockholm – låt oss säga med ett program som kunde börja med en Mozartkvartett, fortsätta med ett stort och modernt verk som César Francks pianokvintett och sluta med någon av Griegs violinsonater – kunde man den följande veckan ge sig ut på turné, där publiken och musikmiljön krävde ett helt annat programtänkande. Kanske vågade man

öppna konserten med någon av kvartetterna i Beethovens opus 18, kanske vågade man sluta med Schumanns pianokvintett som en ”översköjning” av romantisk uttrycksfullhet: både kraftfull och stämmingsmättad, men däremellan lade man in ”kontaktstycken”: virtuosnummer för Tor Aulin – han kunde i varje fall som ung spela med en blodfull och tjusande charm – och stämmingsstycken för Stenhammar. Någon gång, då man kände att man under turnéerna måste ”slå hål” på det ofrånkomliga lyssnarmotståndet, kunde man rent av ta med sig en populär vissångare och historieberättare. Men i deras hjärtan: allt för den höga konsten och de djupa musikupplevelserna.

Det jag har beskrivit är imponerande för svenska förhållanden, mycket imponerande. Inte minst om man betänker att Aulinska kvartetten, främst då för sina konserter i Stockholm, hade alla Beethovenkvartetterna på sin repertoar, även de sista. Och spelade dem ofta. Sedan är det en annan

Bo Wallner
(1923–2004)

Stenhammars stråkkvartetter

sak hur det lät. Betänk följande: alla i Aulinska kvartetten tillhörde Hovkapellet, som var en med moderna mått ganska liten operaorkester som därtill var i elden varje kväll från augusti till juni, bara primarien hade fått utbildning i ensemblespel och hade ett bra instrument, altviolinisten och cellisten var därtill militärmusiker, lät vara med reducerad tjänst. Ett dagsschema kunde sålunda, men kanske inte så ofta, bestå av operarepetition, vaktparad genom Stockholms gator upp till Slottet, kvartetterepetition på eftermiddagen och föreställning på kvällen. Det är begripligt om Beethovens ciss-moll och a-mollkvartetter, Schuberts stora G-durkvartett eller Brahms klarinettkvintett inte lät så bra i alla stämmor.

Traditionen

I Stockholm fanns sedan 1820-talet en kammar-musikförening, Mazerska kvartettsällskapet. Men det var (och är, för den är fortfarande en levande realitet) en privat sammanslutning. I det offentliga musikkivet var till och med i huvudstaden en kvartettafton en sällsynthet.

Egendomligt tycks det därför, att de svenska tonsättarna odlade kvartettkomponerandet i sådan omfattning och med sådan konstnärlig framgång. Men spelade blev de sällan. Franz

Berwald fick aldrig höra sina kvartetter vid en offentlig konsert, Ludvig Norman bara några få gånger, och Stenhammars kvartetter vågade man bara spela då och då i Stockholm och Göteborg – varvid recensionerna ofta var oförstående.

I våra dagar vet vi genom forskningen att produktionen var väsentligt större än så, med många betydande alster: alltifrån 1700-talets sista decennier, då Anders Wesström, Johan Wikmanson och Joseph Martin Kraus skrev sina kvartetter.

Stenhammar och kvartetterna

Av alla dessa torde Stenhammar, och alla andra vid denna tid, bara ha känt till Berwald och Norman. För Berwald skulle Stenhammar bli en av de viktigaste pionjärerna. Som en framstående ensemblepianist kunde han som ingen annan vid sekelskiftet, och kanske inte heller i våra dagar, gestalta de högst egenartade Berwaldska klaversatserna i pianokvartetterna och pianotriorna.

Men det stora namnet för honom, liksom för Aulin, var Beethoven. Åren kring 1900 utvecklades i Stockholm rent av en Beethovenkult, med stora orkester- och framför allt kammarmusikserier. Stenhammar gav också många soloaftnar med Beethovenverk. Han tycks då inte ha skytt några svårigheter, några exklusiviteter. Ett exempel: inför en publik som fyllde Musikaliska Akademiens stora sal i Stockholm, med publik ända upp på podiet, började han med sonaterna opus 109 och 110 för att efter pausen sluta med Diabellivariationerna. Man må förlåta de älskare av Månskens- och Pathetiquesonaterna som lämnade salen under konserten. Men för Stenhammar var den sene Beethoven den stora, den djupaste upplevelsen.

Stenhammar var alltså pianist. Han var också dirigent. Det var han som från 1907 gjorde Göteborgs symfoniorkester till den främsta konsertorkestern i Norden. Givetvis spelade då klassikerna en stor roll, men också Sibelius, Nielsen, Bruckner och Mahler.

Redan i unga år hade han, som redan nämnts, träffat Tor Aulin. Det blev en vänskap och ett intensivt samarbete ända fram till Aulins bortgång 1914. Inte minst: Aulin lärde honom att tänka för stråkinstrument, att tänka i kvartett. Det är anmärkningsvärt hur redan den 23-årige pianisten Stenhammar 1894 kunde skriva för mediet i sin första stråkkvartett. Han står under Beethovens och Brahms inflytande, men behärsningen av satsen är dock hans egen.

Två år senare tillkommer den andra stråkkvartetten i c-moll. Återigen är det Beethoven

Välkommen till
**MUSIKERUTBILDNING
VÄNERSBORG (MUV)
SPETSUTBILDNING I
MUSIK MED RIKSINTAG**

Hemsida: www.birgersjoberggymnasiet.se
Facebook: [@Musikerutbildningar.Vanersborg](https://www.facebook.com/Musikerutbildningar.Vanersborg)

som är den stora inspirationskällan, men tonspråket är inte musikantiskt och energiskt som i den första kvartetterns ytersatser. Det är tvärtom molltyngt, stundom dramatiskt, patetiskt. I slutsatsen med en ibland orkestral verkan.

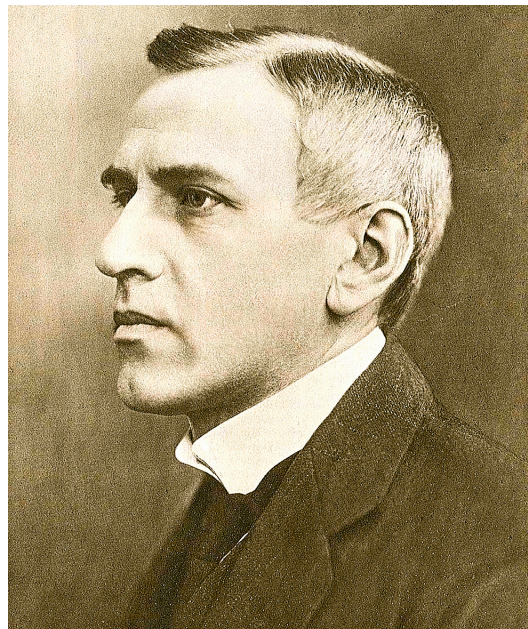
Trots behärsksningen av medlen är och förblir dessa båda kvartetter typiska ungdomsverk. Vägen går inåt, mot den egna inre rösten och en friare behandling av kvartettkomponerandet. Detta märks redan i den tredje stråkkvartetten, där den första satsen skrevs 1897, de övriga sommaren 1900. Stenhammar börjar i en pastoral ton för att i den andra kasta loss i ett mycket snabbt, intensivt, stundom vilt scherzo. Fortsättningen är i fråga om storformen ovanlig. Scherzot går över i en långsam variationsats, som i sin tur följs av en fantasi över tidigare material i verket. Slutsatsen är en fuga, erinrande om början av Beethovens ciss-mollkvartett. Karaktären är meditativ. I codan återvänder Stenhammar till första satsens början.

Mest betydande är utan tvekan de tre sista kvartetternas: nummer 4 a-moll (1904–09), nummer 5 C-dur (1910) och nummer 6 d-moll (1916). De är till tonspråk och uppbyggnad mycket olika, om än att samtliga har fyra satser.

I den fjärde kvartetten möter vi ännu en gång influenser från Beethoven, framför allt från dennes stora a-mollkvartett. Men till detta kommer melodiska och rytmiska vändningar som inspirerats av gammal svensk folkton, därtill en harmonik mer avancerad än i något samtida svenskt verk. Enkla folkviseformer ställs mot stämmor som är kromatiskt genomarbetade, stämningssöki mot rafflande uppladdningar etcetera. Till detta kommer att framför allt den första satsen har fått en sinnrik storformell uppbyggnad med dubbla genomföringar och inbyggda a-b-a-former. Ett schema över satsen kan till en början se ut som tonsättaren i stället hette Bartók.

Veckan efter det att a-mollkvartetten fullbordats började Stenhammar, på nytt, skriva kontrapunkt (enligt den tyske musikteoretikern Heinrich Bellermanns teorier). Han kände ett behov av "nollställning", att börja från början. Han kände ett behov av att gå in i diatoniken. I den femte kvartetten kan man se ett första resultat. Men om man tror att han nu komponerar i ett slags instrumental vokalpolyfoni tar man miste. Med sin stora kärlek till Haydn och Mozart är det här han söker sina förebilder. Han skriver en serenad, sprittande av liv och humor. Den andra satsen, som blivit mycket känd, är en serie variationer över en svensk folkeviseballad, där varje moment illustrerar handlingen. Finalen är framför

Wilhelm Stenhammar (1871–1927) i Veckojournalen nr. 5 1916.

allt i genomföringen ytterst polyfon. I stämmorna utvecklas stundom ett stort raffinemang.

Helt annorlunda till form och karaktär är återigen den sjätte och sista kvartetten. Det är, med en metafor, en det inre landskapets musik. I detta finns en förbindelse med till exempel Sibelius a-mollsymfoni: de två var nära vänner. Men Stenhammar bygger dock hela tiden på traditionen från Beethovens kvartetter, och därför blir formgestaltningen en annan. Genomföringen i den första satsen hör till de mest egenartade i Stenhammars verk och i svensk kammarmusik överhuvudtaget.

Att ta del av det samtida mottagandet av Stenhammars stråkkvartetter är ingen munter läsning. Om den fjärde kvartetten, av många ansedd som den mest betydande, hette det till exempel att den var skriven av en tonsättare som helt förlorat en levande fantasi, som bara sitter och knåpar och konstrar till. Det är först efter det andra världskriget som verken har fått den position de förtjänar. ☺

Wilhelm Stenhammars sex stråkkvartetter finns inspelade på märket Caprice av Freskkvartetten, Köpenhamns stråkkvartett och Gotlandskvartetten (1981). Dessutom på BIS (2014–2015) av Stenhammarkvartetten. Kvartetternas nr. 3–6 finns också inspelade av Oslo String Quartet (CPO 2007).

Detta föredrag publicerades första gången i Svenska Stråkläraryrkesförbundets "Stråkbulletin" nummer 25, september 1986, föregångaren till dagens ESTA News.

SEBASTIAN SKARP

VIOLINATELJÉ

Expertis, värderingar och handel.

Member of Entente Internationale des
Maîtres Luthiers et Archetiers D'Art

SVERIGES
VIOLINBYGGARMÄSTARE

Violoncell byggd av Sebastian Skarp

Sebastian Skarp Violinateljé, Regeringsgatan 72, 111 39 Stockholm.
Tel: 08-22 24 20, www.sebastianskarp.se